

СДРУЖЕНИЕ
ЗА СПОДЕЛЕНО
УЧЕНЕ

my footprint
voice
choice

„Моят отпечатък. Моят глас. Моят избор.“

Четири проекта за деца и тяхната роля в света

СДРУЖЕНИЕ ЗА СПОДЕЛЕНО УЧЕНЕ

Издава се от Сдружение за споделено учене ЕЛА, София, 2020 г.

Автор: Маргарита Аспарухова-Кандиларова

Корица и оформление: Стефан Стефанов

**my footprint
voice
choice**

Проектът се съфинансира от
Европейския съюз и проект Bridge 47.

BRIDGE 47

Тази публикация е създадена с финансовата подкрепа на Европейския съюз.
Отговорността за съдържанието на тази публикация се носи изцяло от
Сдружение за споделено учене ЕЛА и по никакъв начин не трябва да се счита,
че съдържанието отразява вижданията на Европейския съюз.

Здравейте, скъпи колеги,

Това, което държите в ръцете си, е кратък ръчник с идеи за въвеждане на теми, свързани с глобално гражданство, устойчиво потребление и опазване на околната среда като част от учебните часове или извънкласни дейности на Вашите ученици в горните класове на начален етап и в прогимназиален етап.

Желанието ни е да подкрепим учителите и ръководителите на клубове и ателиета чрез четири лесни за изпълнение проекта, които да предложат на своите ученици, така че да ги направят:

- по-сензитивни към тревожните теми на времето, в което живеем – замърсяване и унищожаване на околната среда, свръхконсумация, несправедливо разпределение на блага и ресурси;
- по-критични към информацията, която достига до тях, както и към посланията, които самите те изпращат чрез ежедневните си избори и действия;
- по-активни в подкрепата си към хора и общности, които в момента не могат да се защитят или имат нужда от помощ.

Проектите, които сме предложили, и начинът, по който сме ги структурирали, имат за цел да въвлечат децата като **главни герои** – изследователи, по-

сланици, разказвачи на истории, дизайнери на желаната промяна. Всяко участие в дейности за учене чрез правене и учене чрез преживяване е важно за децата и им носи безброй ползи – те виждат връзките между това, което учат в училище, и реалния живот, разбират информацията по-лесно и я помнят по-дълго, защото е наситена с емоции и сами са стигнали до някои изводи. Не на последно място, преживяването им е било споделено с връстници и възрастни, на които имат доверие и които са важни за тях.

Точно това искаме да се случи чрез четирите проекта, които ви предлагаме като завършек на нашия проект „*Моят отпечатък, моят глас, моят избор*“.

Защо „моят отпечатък“?

Всички оставяме след себе си нещата, които ползваме в ежедневието си или за да практикуваме любимите си хобита. Все повече хора избират споделено пътуване, замислят се какви вещи си купуват, отказват да ползват сламки и найлонови торбички, събират отпадъците си отделно или преизползват опаковки и предмети. Именно нещата, с които си служим, ще бъдат една от отправните точки в разговора ни с младите хора за това какво оставяме след себе си и дали то е щадящо за природата и полезно за собственото ни здраве.

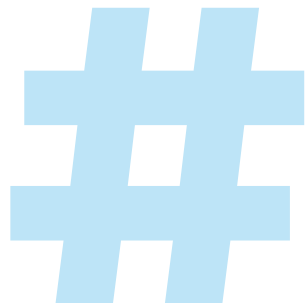

Защо „моят глас“?

Доказано е, че младите хора учат най-добре от своите връстници. Вярваме, че децата, които ще участват в проектите, ще успеят да предадат щафетата нататък и че чрез посланията си и личния си пример ще замислят и своите връстници защо е важно да ползваме бутилки за многократна употреба и презареждащи се батерии, например. Децата обаче могат да влияят и на възрастните около себе си - живеем във време, в което възпитанието и обучението вече не следват само посоката от по-възрастните към по-младите, а текат във всички посоки. Ако едно дете може да научи родителите си как да използват телефон и таблет, значи може да ги убеди вкъщи отпадъците да се събират отделно. А може ли да убеди директора на училището си да направи билкова градина в двора на училището или хартията от цялото училище да се предава за рециклиране? Разбира се, стига да вярва, че това е важно, и стига училището да му докаже, че неговото мнение има значение.

Защо „моят избор“?

С ежедневните избори, които правим – когато пазаруваме, когато се храним, когато изхвърляме боклука, ние влияем на много повече хора около нас, отколкото дори

можем да си представим. Ако всеки път отказваме торбичка в магазина, скоро ще спрат да ни предлагат. Ако всеки ден, всички си носим платнени торбички за многократна употреба, найлоновите ще станат излишни. Често отгелните хора смятат, че от тях нищо не зависи, но практиката показва, че добрият пример и постоянството имат значение и че увеличат и нашите близки. Тази промяна идва най-бавно, но е най-важна, защото наистина променя посоката на развитие на ситуацията и има значение за всички.

„Аз съм само един обикновен човек“

- 7,5 милиарда души

Повече за проекта

**my footprint
voice
choice**

Този наръчник е завършекът на проекта, но проектът започна два пъти. Да, два пъти – веднъж през януари и втори път през юни, но този път в онлайн форма.

Искахме проектът да се реализира чрез лагер, много срещи в училища-партньори, споделено творчество, обмяна на опит и идеи между децата. Но пандемията не ни позволи. Ние обаче не се отказахме от това да чуем и видим как мислят децата по важни теми като опазване на околната среда, отговорно потребление, справедлива търговия и доброволчество, и решихме да проведем онлайн конкурс за детска рисунка и есе.

Конкурсът „Моят отпечатък. Моят глас. Моят избор.“ се проведе изцяло онлайн през месец юни и юли 2020 г. – в една трудна за целия свят година, когато децата ни разбраха от опит смисъла на това да си помагаме и да се пазим взаимно и че всички сме свързани.

На страниците на този наръчник ще видите някои от творбите на децата. А всички есета и рисунките можете да разгледате на [Приобщи.се/](https://priobzici.se/) [Отговорни деца/Проект „Моят отпечатък“](#).

Мила Рачева, 11 г., гр. Казанлък

„Моята рисунка отразява момент, в който доброволци и лекари в Индия помагат на бедните деца, като им носят книги, учебници, таблетки и храна. Тази година пандемията от коронавирус засегна много хора по цял свят.

Хиляди доброволци и лекари продължават да вземат участие, като помагат на хората, които имат нужда. Те рискуват здравето и живота си, за да достигнат и до най-малкото селце, където има пострадали.

Хората, които даряват своя труд и време, не го правят, защото имат нужда от пари и слава. Те извършват това напълно доброволно в името на добротата и грижата за всички пострадали. Това е хуманизъм.

Човекът има нужда не само от храна, но и от знания и наука. Аз осъзнах, че трябва да съм благодарна за всичко, което получавам, че трябва да се уча по-старателно, защото това е не скучно задължение, а безценно богатство.

Искам и аз да бъда доброволец.“

Божана Николова, 9 г., гр. Варна

Искрено вярваме, че днес е по-важно от всякога всяко дете да осъзнае по свой начин целостта на света и своето място в него. Още по-важно е това да се случи не през страх, а чрез критично мислене, отвореност за гледната точка на другия, готовност за даване и получаване на подкрепа по начин, който зачита достойнството и правата на хората и всички живи същества, и пази природата.

Проектът „Моят отпечатък, моят глас, моят избор“ се съфинансира от Европейския съюз и от [проект Bridge 47](#), който има за цел да обедини съмишленици, които чрез образование за глобално гражданство да допринесат за по-справедливо общество.

**Благодарим за подкрепата
и доверието!**

Повече за наръчника и как може да Ви е полезен

Наръчникът се състои от четири проекта, описани и структурирани така, че да предразположат учениците и да им дадат възможност за учене чрез преживяване, учене чрез правене и учене чрез саморефлексия.

Първите три проекта имат за цел да подготвят учениците – като умения и мислене, за четвъртия проект, който е най-голям и комплексен.

Кои са основните теми в наръчника?

Основната област на наръчника е образованието за глобално гражданство, чиято цел ЮНЕСКО дефинира по следния начин: „окуражаване и овластяване на хора от всички възрасти да станат по-активни както на местно, така и на глобално ниво в ролята си на граждани, които изграждат по-мирни, толерантни, приобщаващи и безопасни общества.“

Водещите теми в наръчника са използване на ресурси, преизползване и рециклиране на вещи и опаковки, справедлива търговия, доброволчество, иници-

ране и планиране на промяна според принципите за по-устойчив и справедлив живот.

Каква е Вашата роля?

Както казахме, водеща роля ще имат децата – които ще четат, осмислят критично информацията пред себе си, ще търсят нова, ще дискутират, ще работят в екип, ще вземат решения, ще отправят послания, ще планират събития и ще споделят емоциите и мислите си в хода на този процес. Вашата роля ще бъде да отделите/създадете времето и пространството за това, както и да създадете предпоставки всичко това да се случва в защитена среда и приятелска атмосфера. Разбира се, здравословната конкуренция винаги е полезна, но нека учениците винаги да усещат, че това не е състезание, а отборно преживяване, в което всеки е важен и ценен с уменията си. Нека демонстрират на практика това, което е в основата на глобалното гражданство – уважение и подкрепа.

Колко дълго продължава един проект?

Това зависи изцяло от Вас и от учениците Ви и от останалите Ви ангажименти. Всяка група ще се задълбочи или не колкото намери за добре във всяка

отделна тема или дейност. Препоръката ни е при изпълнението на проектите по-скоро да следвате темпото и степента на интерес на децата. Не си правете предварителен стриктен график, а отделете повече време или съкратете предварително предвиденото в зависимост от това как откликват децата. Може някоя тема да ги грабне повече, а друга по-малко. Може една дейност да ги увлече, а друга да им се стори по-малко интересна. Опитайте да бъдете гъвкави.

Добре би било също така да оставите седмица-две „почивка“ между проектите, тъй като преживяването е интензивно и емоционално, и нека децата имат време спокойно да интегрират тези емоции и научените уроци.

Какви материали ще са необходими за всеки проект?

В повечето случаи ще са необходими обичайните материали за учебна дейност – тетрадки, блокови листове, цветни моливи и химикали. В някои случаи би било полезно да имате флипчарт листове и маркери, но с въображение и адаптивност бихте могли да се справите и без тях – като залепите с тиксо няколко обикновени бели листа например и използвате флумастри. Полезно би било да имате под ръка мултиме-

дия и бяла дъска, за да не разпечатвате всичко. А когато се наложи да разпечатате нещо, разпечатайте го само веднъж, и го залепете на таблото в класната стая. За някои от дейностите ще трябва стари брошури и списания, стари кутии, стари тетрадки и др.

Какво включва всеки проект?

Всеки проект включва следните типове дейности, предложени в различен ред и с различна интензивност и продължителност:

- представяне на нова информация, поднесена по интересен начин;
- самостоятелна работа;
- работа по групи;
- работа с целия клас;
- представяне на темата извън класа;
- възможност за саморефлексия.

Какви умения ще придобият децата?

Освен нови знания по темите на проекта, децата ще подобрят комуникативните си умения за работа в група, уменията си за критично мислене, за представяне и защитаване на лично мнение, за планиране, за презентиране.

Може би не всички теми и дейности ще предразполагат към участие всички деца, но се надяваме, че разнообразието от изразни средства и задачи ще успее да увлече всички в един или друг момент и ще ги накара да се почувстват като част от общност, която е отговорна към природата, хората и към себе си.

Две важни неща за финал

По възможност не обвързвайте участието в проектите с оценки. Важно е децата да имат преди всичко вътрешна мотивация да участват и от друга страна, участието им да не се помрачи евентуално от разочароващи оценки. Темите са важни и чувствителни и ни се иска младите хора да подхождат към тях сериозно и отговорно. Нека награда им да бъде по-малкото боклук, похвалата и благодарността на близките и съучениците им, собственото им удовлетворение, вълнуващото преживяване.

Много ще се радваме да споделяте резултатите и размислите си от проектите, които решите да направите със своите съученици, както и техния опит, техните творби. Изпращайте ни ги на priobshti.se@cie-bg.eu, а ние ще се погрижим да стигнат до още деца и възрастни. Надяваме се Вие също да се почувствате удовлетворени като ръководители на проектите и да сте доволни от **своя отпечатък, своя глас и своя избор.**

Благодарим Ви!

Проект 1

Пътят на моите вещи

Основни цели:

- Получаване на повече информация за някои тревожни тенденции в производството и потреблението на вещи от ежедневието ни (свръхконсумация, неекологично производство, „произвеждането“ на боклук), както и осмислянето на тази информация през личния опит;
- Намиране на алтернативи на тези тенденции и на аргументи в подкрепа на алтернативите (екологично производство, справедлива търговия, рециклиране, намаляване на потреблението);
- Предаване на важни изводи по интересен начин на връстници и възрастни.

Дейности:

1. **„Пътят на гънките“ – какво ни казва инфографиката и защо е важно?**
Самостоятелно разглеждане и обсъждане с класа
2. **Ами моите вещи?**
Самостоятелна работа под формата на есе, рисунка, презентация
3. **Опита на групите**
Споделяне на творбите в клас
4. **Какво научихме до момента и как се почувствахме?**
Време за саморефлексия чрез разговори по групи
5. **Нека стигнем до повече хора**
Представяне пред съученици и приятели, организиране на събитие

Дейност 1

„Пътят на дънките“ – какво ни казва инфографиката и защо е важно?

Самостоятелно разглеждане и обсъждане с класа

Прожектирайте или разпечатайте инфографиката (на следващата страница) и дайте време на учениците си да я разгледат. Когато са готови, я обсъдете заедно с класа стъпка по стъпка. За да структурирате дискусията и за да им помогнете да стигнат до важните изводи, можете да използвате следните насочващи въпроси:

- Полезно ли е за природата отглеждането на памук за дрехи в света? Нека помислим за обработваемата площ, за количеството вода, за пестицидите и хербицидите.
- А полезно ли е за природата да се произвеждат дънки? Какво се случва с боята и белината, които се използват?
- Какво може да се направи по време на производството, за да се намали вредата за околната среда и за самите хора, които живеят в тези градове?
- Кой печели от производството на дънки?
- Какво според вас е справедлива търговия?
- Какво може да се направи, за да имат по-справедливи доходи хората, които произвеждат суровините за дънките – памука, платовете?
- Какво може да направи всеки от нас, за да намали вредата за околната среда от своите дънки?

От какво се правят дънките?

Памукът е най-широко отглежданата
нехранителна култура в света
и е препитание за над
250 милиона души¹

Памукът консумира много химикали⁴

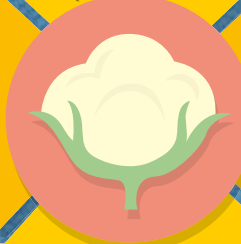
Въпреки че се отглежда на

2,4% от обработваемата
земя в света,

той поглъща **24%**
от инсектицидите

и **11%** от пестицидите

0% 50% 100%

60% от памука в света
се отглежда в
малки и много
бедни стопанства²

Справедливата
търговия може да
осигури по-добри
доходи за фермерите

Памукът е много жадна култура³

29 000
литра вода

са необходими за
производството
на **1 кг памук**

от който се
правят **чифт
дънки и 1 тениска**

Това количество вода
е достатъчно за
100 кг домати

Коя е дънковата столица на света?

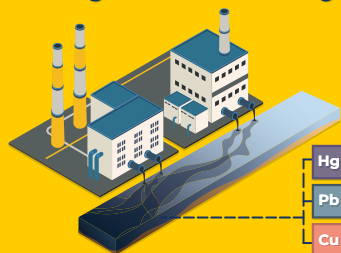
Град Синтан в Китай е известен като дънкова столица на света⁵

1 от всеки **3** чифта дънки, продадени
някъде по света, е произведен там.

Повечето дънки са
евтини, тъй като в
цената им не влизат
разходите за опазване
на околната среда.³

До 2013 г. реките в Синтан са сини заради боята, с която се оцветява дънковият плат и изливането на замърсената вода директно в тях³

Изследванията показват, че във водата са били открити
завишени нива на токсични вещества като **живак, олово и мег.**

След това платовете допълнително се третират с други
вредни химикали като **белина.**

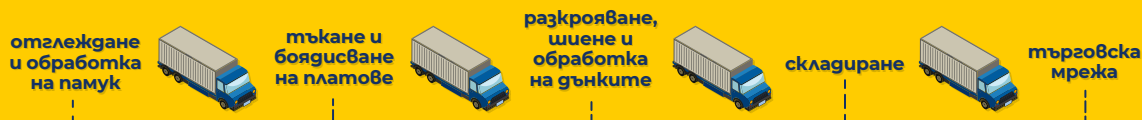
Това е било особено опасно за местните жители, които използват
реките за питейна вода и ежедневни нужди.³

Под натиска на обществото между 2016 и 2018 са взети мерки
това да се ограничи. Затворени са фабрики, използват се технологии,
които консумират по-малко вода или я пречистват.³

Hg
Pb
Cu

Колко път изминават дънките?

Производството на всеки чифт дънки има сериозен въглероден отпечатък. След всеки етап в
производството, суровините, платовете, самите завършени дънки изминават стотици или
хиляди километри, за да стигнат до нашия пазар.

Какво мога да направя с дънките, когато ми умалят или се скъсат?

Да ги прибера, за да ги носи
по-малкият ми брат.

Да ги гаря за семейства, които в
момента не могат да си ги позволят
чрез БЧК, неправителствени органи-
зации или училищни инициативи в
подкрепа на семейства в нужда.

Да ги сложа в контейнер за грехи –
оттам ги разпределят за магазини
втора употреба. Много от гарнените
грехи заминават за бедни страни.
Например в Уганда, Африка, 81% от
всички продавани грехи са втора
употреба.⁶ Скъсаните и захабени
грехи от контейнерите се рецикли-
рат. Дънковият плат е много подхо-
дящ за преработка.

Да им дам нов живот като
дънкова чанта, например.

Какво се случва с дънките, които са изхвърлени в общия боклук?

Откарват ги на сметището или ги изгарят в инсинераторите на
заводите за преработка на боклук, което замърсява природата и е
вредно за здравето на хората.

BRIDGE 47

Проектът се съфинансира от
Европейския съюз и проект Bridge 47

¹ <http://www.worldwildlife.org/industries/cotton>

² <http://cottonupguide.org/why-source-sustainable-cotton/challenges-for-cotton/#1518784631393-54125774-71fd>

³ <http://www.ecowatch.com/denim-jeans-environmental-impacts-2640134256.html?rebellitem=1#rebellitem1>

⁴ <http://www.transparency-one.com/how-ethical-denim-supply-chain>

⁵ <https://dieworkwear.com/2018/11/15/dyeing-for-meaning/>

⁶ <http://www.clothingpoverty.com/jeans>

Дейност 2

Ами моите вещи?

Самостоятелна работа на учениците пог формата на есе, рисунка, презентация

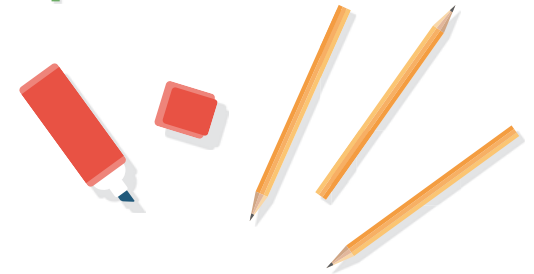
Разпечатайте заданието към учениците и им дайте седмица-две да помислят и да го изпълнят. Вие преценете дали всички ще пишат, рисуват или правят презентация. Или всеки сам ще избере как да подходи. Окуражете ги да си направят проучване от какво действително са изработени вещите им, при какви обстоятелства и какво наистина може да се направи с тях, когато остаряят или се скъсат/счупят. Също така ги насочете да работят от гледна точка на собствения си опит и да се допитат до своите родители/учители.

Подгответе ги, че с тяхно съгласие бихте искали след това всеки да представи своята творба пред съучениците си в клас и че след това заедно ще помислите за това как да представите опита и посланията им пред повече хора – съседния клас, училището, училищния уебсайт.

Предлагаме като примери едно есе и един комикс на участници в конкурса „Моят отпечатък. Моят глас. Моят избор.“, които също бихте могли да разпечатате и да закачите на таблото в класната стая. Още примери бихте могли да намерите на сайта [Приобци.се/Отговорни деца/Проект „Моят отпечатък“](https://priobzici.se/Отговорни_деца/Проект_„Моят_отпечатък“)

А какъв е пътят на твоите вещи?

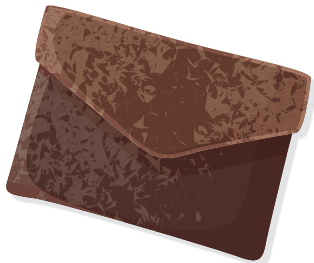

СТЪПКА 1: ОГЛЕДАЙ СЕ ОКОЛО СЕБЕ СИ

Кои са любимите ти грехи, гжгажи, аксесоари или вещи от ежедневието? ИЗБЕРИ ЕДНА ОТ ТЯХ.

СТЪПКА 2: ГРАБНИ ЕДИН ЛИСТ ИЛИ КОМПЮТЪРА

Разкажи с ДУМИ или РИСУНКА за нея. От къде я имаш? Кой и къде я е произвел и от какво? А може би някой я е направил специално за теб? Какво ще стане с тази вещь, ако се счупи или скъса, или пък ако си купиш по-нова?

„Вдъхновяващият химикал“

от Йоана Маркова, 11 г., гр. Казанлък

Преди няколко години сестричката ми ми подари химикал, защото обичам да пиша. Той беше с цвят на диня, а на мъничко синджирче висеше червено сърчице. До този момент не бях виждала такъв химикал, затова много му се зарадвах. Пиших само с него. Малко се страхувах, че може да се изхаби, а знаете, че когато се изхабят химикалите, отиват в коша. Не исках да се разделя с него и нямаше да се чувствам добре, ако изхвърля подаръка от малката си сестричка, която сама е отишла да ми потърси нещо интересно и полезно, за да ме изненада. Така открих, че химикалите всъщност могат да се ползват много дълго време. Мама ми каза, че в книжарниците могат да се намерят пълнители за тях, а аз потърсих и си купих няколко.

Мина много време, откакто сестричката ми ми подари химикала, но аз все още го ползвам. Тъй като го харесвам и го пазя, той изглежда като нов. Написах много приказки, есета и стихове с него, но това, че мастилото свършва не ме притеснява. Отдавна знам, че има начин да го заредя отново, вместо да го изхвърля.

Покрай тази история се замислих за пътя на моите неща. Успях да „спася“ много неща от безсмислено унищожение. Сестричката ми пък обича да носи моите грехи, които са ми омалели или да ѝ подаря някоя играчка, с която вече не играя. По този начин ние спестяваме пари, пазим природата и не се учим на разхищение, което е едно от най-опасните неща в нашето съвремие.

Колко много може да научиш от един химикал!

Умм... какво
да направя с
тези стари
дънки? Аха, сетна
си!

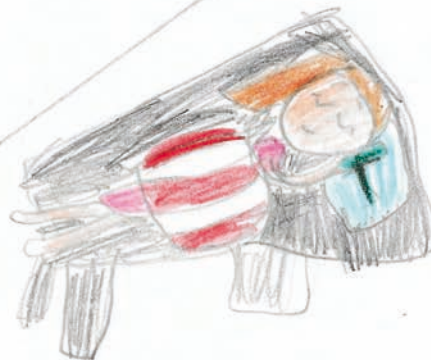
ще си направя
калъфка за
вълнавица...

На която ще
направим и
жетена буква
от старата
буква!

готово!

Деятност 3

Опита на другите

Споделяне на творбите в клас

Отделете два или три часа, за да могат всички ученици да представят това, върху което са работили. Уверете се, че атмосферата по време на представянето на есетата/рисунките е позитивна и подкрепяща и всяко дете се чувства комфортно да сподели това, върху което е работило.

Дайте възможност за 1 или 2 въпроса или коментара от съучениците след всяко представяне. Това ще помогне на децата да слушат по-внимателно и да намират допирни точки между това, което чуват или виждат, и собствения си опит.

Още в началото можете да поговорите с учениците за това как даваме обратна връзка. Например:

1) Започваме с нещо позитивно: „есето на Яна за украсените буркани-моливници беше много интересно“, „Иван много се е постарал да сложи картинки в презентацията си, което ми помогна да си представя това, за което говори.“

2) Свързваме го със собствения си опит: „и на мен веднъж ми се случи нещо подобно“; „разбирам защо Лили се е натъжила и аз се разстроих, когато...“.

3) Даваме допълнителни идеи или препоръки (те могат да са по формата или по съдържанието): „следващия път може да използваш пастели или бои, а не моливи, за да се виждат по-добре цветовете.“; „друго, за което се сещам, е, че старите буркани могат да се носят на село за консерви“.

Важното е обратната връзка да е дадена с уважение и да награжда с идеи това, което другите са казали или нарисували. Децата могат да приемат или не обратната връзка на съучениците си и това също трябва да се приема спокойно.

Георги Илиев, 10 г., гр. Варна

Деятност 4

Какво научихме до момента
и как се почувствахме?

Време за саморефлексия чрез разговори по групи

От началото на проекта до времето за саморефлексия ще са минали 3-4 седмици. Децата ще имат нужда от това време, за да се успокоят от емоциите и да подредят в главите си това, което са преживели и научили. Не забравяйте, че за тях това е било наситено преживяване, затова направете всичко възможно да създадете атмосфера за саморефлексия, която да предразполага към спокойно осмисляне и споделяне.

Разделете класа на групи по 4-5 и им дайте картончетата със следните три въпроса, на които всеки от тях да отговори: отваря се картончето с първия въпрос и всеки отговаря на него, после всеки отговаря на втория и т.н.

- 1) Кои са най-важните две неща, които научих по време на проекта?
- 2) Какво ще променя в поведението си вследствие на проекта и как ме кара да се чувствам това?
- 3) Какво искам да кажа на другите – на близки, приятели?

Деятност 5

Нека стигнем до повече хора

Представяне пред съученици и приятели,
организиране на събитие

Тук възможностите са много и нека всяко дете избере в какво иска да се включи или фасилитирайте процес, в който целият клас избира един общ подход. Ето няколко идеи:

- Направете изложба във фойето на училището – за да е по-голяма и пъстра, проверете дали и други класове не са работили по същия проект (или се уговорете още в началото да работите успоредно с други колеги).
- Качете творбите на децата във фейсбук групата и сайта на училището – разбира се с тяхното съгласие и съгласието на родителите им.
- Свържете се с нас и ние ще ги споделим на Приобщени.се при останалите творби от конкурса.
- Направете гостуващи презентации в съседните класове или в класовете на първокласниците – така ще вдъхновите и тях да помислят по темата.

Проект 2

Еднократната пластмаса – за и против

Основни цели:

- По-пълноценно разбиране, чрез повече информация и личен опит за мащабите, в които се използва пластмаса за еднократна употреба и какви са вредите от това.
- Отправяне на послания за намаляване на потреблението и увеличаване на рециклирането на пластмасата.

Дейности:

- 1. Еднократната пластмаса – за и против**
Критично четене на текст и обсъждане
- 2. „Ловци“ на пластмаса**
Самостоятелна работа под формата на събиране на данни
- 3. Кой колко пластмаса „хвана“ и може ли иначе**
Обсъждане на резултатите от самостоятелната работа
- 4. Съдбата на еднократната пластмаса**
Създаване на тематични постери по групи
- 5. Предай нататък**
Организиране на изложба от постерите

Деятност 1

Еднократната пластмаса – за и против

Критично четене на текст и обсъждане

Дайте възможност на всяко дете да се запознае предварително с текста (ако е необходимо го съкратете леко за по-малките класове).

Окуражете ги да работят по двойки или на групи, ако искат, посъветвайте ги да потърсят значението на непознатите думи, да задават въпроси на вас и на родителите си. Заедно с текста им дайте и няколко въпроса, на които да потърсят отговор, докато четат.

След като учениците са се запознали с текста и са отговорили на въпросите към него, ги поканете да го обсъдят заедно в час. Разделете дъската на две и от едната страна напишете „за“, а от другата страна – „против“ – попълнете тази таблица с изводите и примерите, до които са стигнали децата.

Насърчете ги всеки един от тях да формулира един финален извод с едно изречение и да го запише на листче пред себе си. Накрая съберете листчетата и направете с тях изложба на табло в класната стая, така че всеки да може да прочете изводите и на останалите.

Този извод може да е:

- фактологичен и оценъчен – например: „Това, че пластмасата е евтина и достъпна, не е оправдание да замърсяваме с нея околната среда“.

Или „В някои случаи еднократната пластмаса е полезна – например в работата на лекарите, но трябва да се ограничим до това.“

- Оценъчен и приканващ към действие: „Пластмасата е вредна и всички трябва да внимаваме да не я използваме“.
- Даващ обещание: „Разбрах, че трябва да намаля пластмасата, която използвам, или да я рециклирам.“

Нека децата сами изберат в коя посока искат да тръгнат.

Карина Спасова, 13 г., гр. Дупница

Пластмасата за еднократна употреба – за и против

- В кои случаи еднократните пластмасови и други синтетични продукти са важни и е добре да се използват, за да защитят живота и здравето на хората?
- Защо производителите избират пластмасови опаковки за продуктите си – храна за вкъщи, кисело мляко, вафли и кроасани, др.?
- Защо често не забелязваме пластмасовите неща, които използваме?
- Какво се случва с пластмасата след като я изхвърлим?
- Къде е добре да изхвърляме опаковките си?
- За кого е вредна пластмасата?

Пластмаса за еднократна употреба

Казано накратко, пластмасата за еднократна употреба се състои от вещи и опаковки, произведени предимно от петролни продукти и които изхвърляме веднага след употреба – често в рамките на няколко минути.

Сламката от сока, клечката за уши, найлоновата торбичка за плодове, опаковката на кроасана: всяко едно от тези неща, взето само по себе си, изглежда безобидно. Толкова сме свикнали с тези удобства и толкова бързо ги изхвърляме, че рядко дори им обръщаме внимание. Но използването на пластмаса за еднократна употреба идва с все по-висока цена, която природата заплаща. Цена, която ще заплащаме хилядолетия наред. Зависимостта и пристрастеността ни към използването на пластмаса има унищожителен ефект върху океаните, дивите животни и собственото ни здраве.

Въпреки че пластмасата е изобретена през средата на 19 век, едва през 70-те години на 20 век добива популярност. Производителите започват заменят традиционните стъклени и хартиени опаковки с по-леката, по-издръжлива и по-евтина пластмаса. От 50-те години на 20 век до днес са произведени 8,3 милиарда кубични метра пластмаса, като половината от това количество е било произведено само за последните 15 години.

Има много приложения на пластмасата, които са не само смислени, но и важни – като например използването на хирургични ръкавици или сламки от хората с увреждания. Но тези случаи са едва малка част от количеството еднократна пластмаса.

Използването на пластмаса за еднократна употреба е чудесен пример за културата ни на „изхвърляне без да мислим“. Произвеждаме 300 милиона тона пластмаса всяка година, половината, от която е за еднократна употреба. Това е равно на теглото на цялото население на Земята.

Въпреки че най-често замърсяването с пластмаса ни прави впечатлени по улиците, най-много от замърсяването страдат реките, моретата и океаните. Учениците са изчислили тревожната вероятност през 2050 теглото на пластмасата в океаните и моретата да надхвърля теглото на водните обитатели. Пластмасата убива не само водните животни и голяма част от водните птици, но и застрашава препитанието и живота на хората, които разчитат от хилядолетия на океанската и морската храна, за да преживяват.

Замърсяването с пластмаса засяга най-много уязвимите общности. Дори ако пластмасата не достигне до океаните и моретата, пластмасата за рециклиране се изнася от богатите държави в развиващите се страни, за да бъде преработена там. Но количеството пластмаса е толкова, че то буквално залива тези страни, докато не се удавят в хиляди тонове от пластмасови отпадъци.

Пластмасата замърсява почвите и водите, но също така често пластмасовите отпадъци се изгарят от хората и това насища въздуха с токсични газове.

Намаляването на употребата на пластмаса е най-ефективното средство да се избегне това замърсяване. Да носим със себе си преизползувани торбички и бутилки е един чудесен начин да избягваме употребата на еднократна пластмаса в ежедневието си.

Друг път към борбата с пластмасата е рециклирането, но 91 % от пластмасата не се рециклира изобщо. Малките пластмасови предмети за еднократна употреба (сламки, торбички, вилици, лъжици, клечки за уши) не се приемат от заводите за рециклиране, тъй като засягат в частите на машините за рециклиране.

В много страни по света вече са предприети действия за забрана на еднократната пластмаса.

По материали от: Single-Use plastic, Courtney Lindwall,
<https://www.nrdc.org/stories/single-use-plastics-101>

Дейност 2

„Ловци“ на пластмаса

Самостоятелна работа под формата на събиране на данни

Целта на тази дейност е децата наистина да забележат пластмасата, която по принцип пренебрегваме, и да видят какво количество е и какво се случва с нея.

Ето дейността в няколко стъпки:

1. Определете два дни, в които децата ще бъдат „ловци на пластмаса“.
2. Обяснете им как да си направят в тетражките таблица с колони „Какво“, „Къде“, „Колко време“, „Къде попадна“.

Задачата им е да наблюдават себе си и хората около себе си (вкъщи, в клас, на улицата, пред блока, т.н.) и да си записват колко време даден човек е използвал нещо пластмасово (пластмасови чашки и бутилки, сламки, опаковки, торбички, найлончета) и какво е направил с него. Например:

Какво	Къде	Колко време	Къде попадна
Сламка	В сладкарницата	10 минути	В кошчето
Кутия с маслини	Вкъщи	Две вечери	В кошчето
Опаковка от цигари	На улицата	1 минута	На улицата

3. Обявете началото на задачата, като помолите децата да наблюдават, без да коментират и да правят забележки, а още по-малко да се карат или да се подиграват на съучениците си. Припомнете им, че сега са в ролята единствено на изследователи, а изследователите са безпристрастни и описват само фактите.

Дейност 3

Кой колко пластмаса „хвана“ и може ли иначе

Обсъждане на резултатите от самостоятелната работа

В началото на часа нека всеки от класа каже с по едно изречение или дума как се е чувствал по време на задачата.

След това изберете трима или четирима доброволци, които да представят своите таблици. Но този път предизвикателството се увеличава, защото за всеки случай децата трябва да дискутират какво е можело да се случи с тази пластмаса вместо това, което се е случило реално. Например: „Човек може да си носи кутия за маслини и да помоли да му ги сложат в нея.“, „Сокът може да се пие и без сламка.“

Целта е децата сами да стигнат до алтернативи, които да намалят използването на пластмаса или поне да увеличат количеството пластмаса, което се рециклира. В началото някои идеи ще изглеждат нереалистични или „неготини“, както биха ги нарекли децата – например да си носим лимонада от вкъщи или да си носим кутия за маслини в супермаркета. Припомнете им, че всичко е въпрос на нагласа и начин на мислене, които се променят по-бързо, ако са приети от цялата общност и членовете ѝ се подкрепят.

Накрая, пак нека всеки каже с изречение или дума дали нещо в емоциите му се е променило, след като са обсъдили възможните алтернативи. Обърнете внимание дали децата се чувстват по-обнадеждени и по-готови да променят нещо в навиците си. Дискутирайте това с тях.

Деятност 4

Съдбата на еднократната пластмаса

Създаване на тематични постери по групи

Това е моментът, в който учениците ще подредят за себе си всичко научено дотук. Разделете ги на групи и дайте на всяка група задача да направи постер на тема „съдбата на еднократната пластмаса“ като разграничи това, което се случва в момента, и това, което те биха желали да видят да се случва в бъдеще. Нека нарисуват или опишат и стъпките към него.

Деятност 5

Предай нататък

Организиране на изложба от постерите

Отново е време децата да споделят с другите добрата работа свършена по време на проекта и да отправят своите послания. Направете изложба във фойето на училището. А защо не след това да я превърнете в пътуваща изложба и тя да посети други училища, читалища, общината?

Сега е моментът, в който децата ще бъдат в ролята на посланици, и могат да застанат до своите постери и да отправят посланията си лично към съучениците си. А защо не и към директора на училището? Дали не е време в училището да се въведе разделно събиране на отпадъци?

Проект 3

Хартията

Основни цели:

- Научаване на повече за рециклирането на хартията
- Отправяне на послания за пестене и рециклиране на хартия по творчески и вдъхновяващ начин

Дейности:

1. **Какво (не) знаем за хартията**
Куиз и работа по отбори. Самокоригиране и дискусия
2. **Спаси дърво**
Изработка на картички с послание за пестене и рециклиране на хартия
3. **Картичка до себе си**
Дейност за саморефлексия
4. **Имате поща**
Подаряване на картичките на близки и приятели

Дейност 1

Какво (не) знаем за хартията

Куиз и работа по отбори. Самокоригиране и дискусия

Започваме темата за пестене и рециклиране на хартията с един куиз или т.нар. викторина. Разделете децата на отбори и им дайте въпросите (на следващата страница. Окуражете ги да обмислят внимателно всеки въпрос и да обсъдят помежду си възможните отговори. Те трябва да достигнат до консенсус и заедно да посочат един отговор, който смятат за верен.

След като всички са готови с отговорите си, изгледайте заедно видеоклипа на Екопак и дайте възможност на всеки отбор да си коригира отговорите самостоятелно.

Видеоклип:

Емил Чолаков по следите на отпадъците от хартия

<https://www.youtube.com/watch?v=FXEWUWx13bM>

Обсъдете заедно с целия клас следните въпроси:

1. Кой отговор ме изненада най-много и защо?
2. За кой отговор бях напълно сигурен и защо?
3. Има ли смисъл да събираме разделно хартията и защо?

Какво (не) знаем за хартията?

1. В кой цвят контейнер за разделно събиране се изхвърлят хартия и картон?

А/ Син

Б/ Жълт

В/ Зелен

2. Може ли да се рециклира замърсена хартия – например хартийка от баничка?

А/ Да

Б/ Не

3. Колко дървета спасява 1 тон рециклирана хартия?

А/ 5

Б/ 13

В/ 28

4. Колко литра питейна вода спестява всеки килограм рециклирана хартия?

А/ 8

Б/ 24

В/ 32

5. Колко пъти може да се рециклира хартията?

А/ само по веднъж

Б/ 3-4

В/ 5-7

6. Вярно ли е, че цената за рециклиране на една хартиена опаковка е включена в цената на стоката, с която е опакована?

А/ Да

Б/ Не

Дейност 2

Спаси дърво

Изработка на картички с послание за пестене и рециклиране на хартия

За тази работилничка ще са ви необходими стари кутии, стари тетрадки (от които ще ползвате кориците), стари списания и брошури. Нека всяко дете да изработи няколко картички, на които да напише послание защо е важно да пестим и рециклираме хартията. Картичките могат да са с апликации или рисунки. Припомнете им, че могат да използват информацията,

която са научили благодарение на куиза – например, че 1 тон рециклирана хартия спасява 13 дървета. Насочете ги също така да рисуват дървета и символа за рециклиране, така че посланията им да бъдат лесно разбираеми. Не на последно място, окуражете децата да си обменят идеи за слогани (послания) и за изображения, тоест да творят заедно.

Мария Колева, 7 г., гр. Ямбол

Символ, обозначаващ процеса на рециклиране

Дейност 3

Картичка до себе си

Дейност за саморефлексия

Нека всяко дете избере една своя или изработена от свой приятел картичка и я напише до себе си – под формата на обещание – например „ще предавам за рециклиране всички свои стари и непотребни тетрадки“.

Тази дейност ще помогне на децата наистина да се свържат с темата и да я приемат за своя лична кауза.

Дейност 4

Имате поща

Подаряване на картичките на близки и приятели

Това е моментът, в който децата ще отправят своите послания към близки и приятели, като им подарят картичките, които са изработили.

Добра идея също така е да се направи щанд, от който деца от другите класове могат да си вземат картичка. А защо не децата сами да направят за съучениците си специална работилничка, по време на която и те самите да си изработят картички. Така идеята ще се предаде до много повече хора.

А дали ще стигне и до директора на училището? Възможно ли е хартията от цялото училище да се рециклира? Ако всички са въввлечени в каузата – разбира се.

Проект 4

Доброволчеството е ценно за всички

Основни цели:

- Дискутиране на ползите от участието в доброволчески инициативи
- По-задълбочено осмисляне на собствения опит и нагласи към доброволчеството
- Инициране на доброволчески проект в училището

Дейности:

1. **Доброволчеството е ценно за всички**
Представяне и обсъждане на инфографика
2. **„Доброто е в нас и се подарява на другите“**
Самостоятелна работа
3. **Доброто е вдъхновяващо**
Споделяне на рисунките и есетата в клас
4. **Място за добрини**
Работа по групи
5. **Ново начало**
Инициране на доброволчески проект

Дейност 1

Доброволчеството е ценно за всички

Представяне и обсъждане на инфографика

Представете на учениците си инфографиката на следващата страница.

Поговорете за ценността на доброволчеството и за качествата на доброволците.

„Доброволчеството не е ценно, то е безценно. Независимо на кого помагаме и кога помагаме: на учител, на съученик, на приятел, мама, татко или някакви роднини, винаги си струва, даже и на малка мравка да помогнем си струва.“

Теодора Стоянова, 8 г., гр. Пловдив

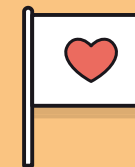
Всички печелим

Доброволците развиват и обогатяват общностите, на които помагат. Самите те също се развиват и усъвършенстват като личности.

Споделяме ценности

Доброволчеството води до споделяне на общи ценности като уважение към другите и взаимопомощ.

Общуваме по-лесно

97% от доброволците на Европейската доброволческа служба са се научили да се разбират по-добре с хора от различни култури.

Раждат се идеи

74% от доброволците на Европейската доброволческа служба са подобрили уменията си да развиват и осъществяват идеите си.

Работим по-добре в екип

85% от доброволците на Европейската доброволческа служба са се научили да работят по-добре в екип.

Източник: http://europa.eu/youth/sites/default/files/evs_factsheet_and_impacts_apr_2016.pdf

Дейност 2

„Доброто е в нас и се подарява на другите“

Самостоятелна работа под формата на рисунка или есе

Това е дейността за самостоятелна работа и изследване на собствените мисли и чувства по отношение на безкористните добри постъпки. Дайте на децата листа с насочващи въпроси (на следващата страница) и ги помолете да разкажат или нарисуват за своя опит.

„Доброто е в нас и се подарява на другите. Доброто не струва нищо. Но означава много. Живеем в свят пълен със злоба и завист и да си нещо повече от другите. Не е ли по-добре да направиш добро, да помогнеш на човек в беда – понякога и един мил жест и съвет са много. Доброто е като Светлината, отвориш ли прозореца, можеш да имаш колкото искаш светлина. Ти можеш да бъдеш добър всеки момент. За да бъде една наша постъпка истински добра, тя трябва да бъде жива, да ходи след нас.“

Славей Авелска, 10 г., гр. Монтана

Знаеш ли, че ВСИЧКИ СМЕ БИЛИ ДОБРОВОЛЦИ В един или груп момент?

ДА – независимо, че не сме се наричали винаги точно така – всеки от нас е участвал в почистването на градинката пред блока или на някой парк или гора.

Всеки от нас е изработвал или гарявал нещо за училищния базар. Или пък вече си участвал в благотворителен концерт?

ДОБРОВОЛЧЕСТВОТО е всичко онова, което правим за другите, без да очакваме заплащане или награда. Правим го просто, за да помогнем и защото вярваме, че това е ВАЖНО.

А и защото след като почистим градинката пред блока, на нас самите ни става ПО-ПРИЯТНО. Чувстваме се ЩАСТЛИВИ и УДОВЛЕТВОРЕНИ, че с труда и таланта си сме зарадвали някого. Запознаваме се с други добри хора, с които ставаме ПРИЯТЕЛИ.

Затова казваме, че ДОБРОВОЛЧЕСТВОТО Е ЦЕННО ЗА ВСИЧКИ!

Понякога хората, които искат да доброволстват, се включват в доброволчески лагери и доброволчески проекти. Те могат да се случат в нашето училище, в града ни или в някое природно кътче, което

има нужда от грижа. Много хора решават да пътуват и да помагат в чужбина или пък чужденци идват в България. Много организации и инициативи им помагат за това - Европейската доброволческа служба е една от тях. Именно информацията от нея сме включили в инфографиката.

Разгледай я внимателно отново и си спомни за собствените си добри постъпки. Разкажи за тях с ЕСЕ или РИСУНКА – дали с класа сте посадили цветя в двора на някоя детска градина или сте направили концерт за възрастни хора? Дали със семейството ти сте почистили около блока или с приятелите ти сте събрали книги за читалището? Как се чувстваше след това? Какво ти казаха другите хора?

Каквато и добрина да си направил/а,

Благодарим ти!

Дейност 3

Доброто е вдъхновяващо

Споделяне на рисунките и есетата в клас

„Обожавам природата и често я наблюдавам. Животните от един вид си помагат, те са задружни и това ги прави силни.

Мама ми е разказвала, че има и животни, които живеят поотделно и тогава трябва да разчитат само на себе си.

Но ние хората не сме от тях. Ние можем да сме състрадателни и готови да подадем ръка.“

Леа Виктория Емил Дангова, 7 г., гр. София

Дейност 4

Място за добрини

Работа по групи

Разделете класа на няколко отбора и им поставете задача да нарисуват карта на училището – с двора, местата за хранене, местата за почивка. Нека отбележат някои по-важни за тях места – салона, библиотеката, футболното игрище. За тази дейност е добре да разполагате с флипчарт листове или да съедините няколко обикновени листа.

След това задачата им е да отбележат проблемите, които те или други деца срещат на тези места – може би по-малките ученици не успяват да си купят закуска, защото по-големите ги предреждат. Или пък момичетата се страхуват да отидат до тоалетна. А достъпен ли е дворот за децата, които използват колички, за да се придвижват? Харесва ли им как изглеждат градинките? В добро състояние ли са игрищата? Има ли достатъчно книги в библиотеката? Как могат да станат по-приятни коридорите?

Целта на картата е да помогне на децата да визуализират едно по едно всяко кътче от училището и да помислят какво в момента ги притеснява в него и как биха могли да го променят.

продължава на следващата страница

Обикновено в тази дейност децата влагат изключително много енергия и могат да спрат да се изслушват или да разговарят ефективно помежду си. В този ден ще им е трудно да продължат продуктивно и това е нормално. Спрете дейността след 30-40 минути работа, поговорете за това какво сте забелязали и за това как са се почувствали. Приберете заедно картите в класната стая и ги помолете да продължат да си мислят по темата до следващия път. Това прекъсване ще им позволи да се дистанцират малко и да помислят по-добре, да видят по-ясно проблемите и решенията и да ги защитят с примери и аргументи следващия път, когато разговарят със съучениците си.

Следващия път раздайте на всеки отбор по 2 лепящи се листчета и ги помолете заедно като отбор да опишат два проблема и решение, което предлагат на всеки проблем, и да ги залепят на съответното място на картата си.

Дейност 5

Ново начало

Инициране на доброволчески проект

На следващата среща всеки отбор ще представи проблемите, които е идентифицирал, и решенията, които предлага. Целта на тази дейност е класът да вземе решение за иницирането на доброволчески проект в класната стая, училището, на двора.

По време на дискусиата ги насочете да помислят какви ресурси и помощ ще им трябват за всяко предложение – колко време са готови да отделят самите те, на каква подкрепа биха могли да разчитат, от какви ресурси ще имат нужда, за колко време ще се справят, как да мотивират и другите деца да се включат, какви и за кого ще бъдат ползите, заслужавали ли си да се направят тези усилия?

Деца ще видят от опит, че взимането на аргументирано решение не е лесна задача, и може би сами ще помоят за отсрочка, за да съберат повече информация и да си направят проучване.

Дайте им това време – все пак това е тяхното ново начало – доброволчески проект, който иницират и ще организират сами – инициатива, в която ще бъдат главните действащи лица.

Заклучение

Проектите, които ще решат да реализират децата, ще бъдат различни помежду си и няма единна рецепта за изпълнението им. Важно е да ги реализират с много ентузиазъм и да успеят да запазят мотивацията и екипния си дух.

Да си кажем „довиждане“, стигайки до „ново начало“, изглежда странно и неестествено, но децата вече са извървяли дълъг път, за да могат да направят първата си крачка по новия.

Вече са научили толкова много неща за света и за себе си. През цялото това време са се възлеждали и вслушвали в себе си и в другите, за да видят тези **специфични и ценни отпечатъци**, които всички оставяме след себе си – ехото от смеха ни, усещането от стиснатата ръка, окуражителните думи, които някой ни е казал и които ние си повтаряме наум в трудни моменти.

Вече са чули **гласа си**, който е убедителен, мотивиращ, вдъхновяващ, подкрепящ.

Вече са направили **избора си** да участват доброволно в инициатива, която ще бъде полезна не само за тях, но и за другите.

А какво по-хубаво от това!

0898 500 848

02 870 20 63

office@cie-bg.eu

www.ela-bg.eu

www.s-misal.eu

priobshti.se

slanchica.com